

тя злочину, відшкодування спричиненої ним шкоди, покарання винного та припинення злочинної діяльності.

Список літератури: Уголовно-процессуальное принуждение и ответственность, их место в решении задач предварительного расследования: Сб. научных трудов/ Министерство внутренних дел СССР, Высшая следственная школа; Волгоград, 1987. 2. Зинатуллин З.З. Уголовно-процессуальное принуждение и его эффективность: Вопросы теории и практики. Казань, 1981. 3. Коврига З.Ф. Уголовно-процессуальное принуждение. Воронеж, 1975. 4. Петрухин И.Л. Свобода личности и уголовно-процессуальное принуждение. Общая концепция. неприкосновенность личности. М., 1985. 5. Корнуков В.М. Меры процессуального принуждения в уголовном судопроизводстве. Саратов, 1978. 6. Алексеева Л.Б. Принуждение и ответственность в механизме уголовно-процессуального регулирования // Вопросы борьбы с преступностью. 1979. Вып.30. 7. Врублевский О.С. Примусове провадження слідчих дій – інститут кримінально-процесуального права // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. 2001. №4. К., 1996. 8. Кудин Ф.М. Принуждение в уголовном судопроизводстве. Красноярск, 1985. 9. Уголовно-процессуальный кодекс Украины (с изменениями и дополнениями по состоянию на 1 января 2006 года). Х., 2006. 10. Тертишник В.М. Науково-практичний коментар до Кримінально-процесуального кодексу України. К., 2002.

Надійшла до редколегії 20.08.07

М. Г. Заславська

СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНІ НАСЛІДКИ НЕНАЛЕЖНОГО ВИКОНАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЧИ СЛУЖБОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ ЩОДО ОХОРОНИ ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я НЕПОВНОЛІТНІХ (СТ. 137 КК)

У теорії кримінального права визнано, що наслідками злочинного (суспільно небезпечного і протиправного діяння) є шкода (збиток), заподіювана охоронюваним кримінальним законом суспільним відносинам, або реальна загроза (небезпека) заподіяння такої шкоди [1, с. 116]. У ч. 1 ст. 137 КК, як і в ч. 2, законодавець вказує на суспільно небезпечні наслідки: у ч. 1 – заподіяння «істотної шкоди здоров'ю потерпілого»; у ч. 2 – «смерть неповнолітнього або інші тяжкі наслідки». Таким чином, розглядуваний злочин відноситься до злочинів з матеріальним складом, а передбачені в законі наслідки – до так званих фактичних наслідків [1, с. 118]. Разом з тим, з метою визначення цих наслідків необхідно встановити загальний зміст шкоди, заподіюваної суспільним відносинам, та вказати на її специфічні особливості.

Визначаючи зміст суспільно небезпечних наслідків, настання яких тягне кримінальну відповідальність згідно з ч. 1 ст. 137 КК, необхідно зазначити, що мова йде про наслідки у вигляді істотної шкоди здоров'ю неповнолітнього. У цьому випадку законодавець використав поняття, аналіз якого вимагає окремого розгляду кожної з його складових. Насамперед, необхідно проаналізувати зміст наслідків у вигляді «шкоди здоров'ю особи», далі визначити ті з них, які визнаються «істотною шкодою», а також виявити можливі особливості шкоди, яка заподіюється здоров'ю саме неповнолітнього.

Звертаючись до думки вчених, висловленої з приводу змісту поняття «шкода здоров'ю особи», можна скористатись позицією М. І. Ковальова, який вказує, що кримінальне право, захищаючи суб'єктивне право людини на здоров'я, припускає наявний стан фізичного та психічного здоров'я потерпілого і карає всяке його погіршення, протиправно заподіяне іншою особою [2, с. 20]. Згідно з чинним кримінальним законодавством під суспільно небезпечними наслідками у вигляді шкоди здоров'ю особи розуміються тілесні ушкодження різного ступеня тяжкості (ст. ст. 121–125, 128 КК), побої і мордування (ст. 126 КК), катування (ст. 127 КК) спеціальні види тілесних ушкоджень: зараження вірусом імунодефіциту людини або іншою невіліковною інфекційною хворобою (ст. 130 КК), зараження венеричним захворюванням (ст. 133 КК) [3, с. 42]. У свою чергу, відповідно до Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, затверджених Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 р. № 6, під тілесними ушкодженнями розуміється порушення анатомічної цілості тканин, органів і їхніх функцій, що виникає внаслідок дії одного або декількох зовнішніх вражаючих факторів – фізичного, хімічного, біологічного чи психічного [4]. Також у зазначених Правилах усі тілесні ушкодження поділяються на три види: тяжкі, середньої тяжкості і легкі. Крім цього, легкі тілесні ушкодження поділяються на два підвиди: такі, що спричинили короткочасний розлад здоров'я або незначну стійку втрату працездатності, і такі, що не спричинили зазначених наслідків. Під побоями розуміється кількаразове нанесення ударів, а під ударом – одноразовий вплив тупим предметом на тіло людини, що заподіяв фізичний біль. Під мордуванням – дії, що заподіюють численний або тривалий біль: щипання, нанесення численних, але незначних ушкоджень тупими або колючими предметами, вплив термічних факторів і інші аналогічні дії [4]. Катування, а так само діяння, що зазначені в ст. ст. 130 і 133 КК, за своєю правовою природою є способом заподіяння тілесних ушкоджень (катування – також і смерті) і у кінцевому підсумку можуть бути небезпечними для життя в момент заподіяння, спричинити втрату працездатності, органу або його функцій або становити інші наслідки, визнані тілесними ушкодженнями.

З метою «звуження» кола суспільно небезпечних наслідків, настання яких підлягає кваліфікації за ст. 137 КК, слід врахувати форму вини розглядуваного злочину. Необхідно вказати, що злочин, передбачений ст. 137 КК, є необережним. Тим самим виключаються з кола можливих наслідків цього злочину наслідки, типові для суто умисних злочинів проти здоров'я, а саме катування, побоїв і мордувань.

Із встановленого кола наслідків варто також виключити спеціальні види тілесних ушкоджень, які являють собою зараження вірусом імунодефіциту людини або іншою невиліковною інфекційною хворобою (ст. 130 КК) і зараження венеричним захворюванням (ст. 133 КК). Норми, що закріплені в ст. ст. 130 і 133 КК, в окремих випадках є спеціальними стосовно норми ст. 137 КК, оскільки передбачають неповнолітній вік потерпілого як кваліфікуючу обставину. Крім цього, перевага застосування ст. ст. 130 і 133 КК обумовлена «жорсткішою» охороною прав неповнолітнього, що передбачає призначення винному більш суворих видів покарання (позбавлення і обмеження волі замість громадських робіт або позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю). У разі ж зараження неповнолітнього через злочинну недбалість особи, яка порушила професійні чи службові обов'язки, за наявності інших ознак складу злочину, належить кваліфікувати за ст. 137 КК.

На цьому етапі дослідження можна зробити попередній висновок, що шкода здоров'ю неповнолітнього, настання якої карається в порядку ст. 137 КК, може являти собою різні за ступенем тяжкості тілесні ушкодження.

Наступним етапом визначення суспільно небезпечних наслідків, передбачених у ч. 1 ст. 137 КК, є встановлення змісту поняття «істотна шкода» і, відповідно, ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, охоплюваних цим поняттям. У даному разі, формулюючи диспозицію ч. 1 ст. 137 КК, законодавець використав оціночне поняття, що зустрічається також у наступних статтях: 150 (ч. 2), 363 (ч. 2), 364 (ч. 1), 365 (ч. 1) і 367 (ч. 1) КК 2001 р. Тлумачення поняття «істотна шкода», стосовно матеріальної шкоди, заподіяної правам, свободам і законним інтересам, наведене у примітці до ст. 364 КК, а також у матеріалах слідчо-судової практики. Акцентуючи увагу на цих матеріалах і вирішуючи поставлене завдання стосовно здоров'я особи, варто вказати, що в Постанові Пленуму Верховного Суду України № 15 від 26 грудня 2003 р. «Про судову практику по справах про перевищення влади і службових повноважень» дане поняття визначене як порушення трудових, житлових і інших прав і свобод людини і громадянина [5, с. 7–9]. Вважаємо, що до «інших прав і свобод» належить також і право на здоров'я, що впливає у подальшому з тексту зазначеної Постанови. Так, у п. 10 викладене тлумачення поняття «тяжкі наслідки» і вказано, що до таких відноситься заподіяння потерпілому тяжких тілесних ушкоджень або смерті [5, с. 7–9], а в роботах вчених в галузі кримінального права зазначається, що стосовно злочинів у сфері службової діяльності поняття «істотна шкода» і «тяжкі наслідки» збігаються за своїм характером, але відрізняються мірою (тяжкістю) заподіяної шкоди [6, с. 395]. Враховуючи логіку зазна-

ченої Постанови і суджень вчених, припускаємо, що істотною шкодою здоров'ю можна вважати наслідки у вигляді середньої тяжкості і легких тілесних ушкоджень як таких, що спричинили або не спричинили короточасний розлад здоров'я чи незначну стійку втрату працездатності. Однак даний висновок вимагає коректив з урахуванням положень деяких інших постанов Пленуму Верховного Суду України, а також рішень судів першої інстанції по окремих кримінальних справах. Так, наприклад, у п. 11 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 6 від 10.10.1982 р. (зі змінами за станом на 03.03.2000 р.) «Про судову практику по справах, пов'язаних з порушенням вимог законодавства про охорону праці» роз'яснено, що під шкодою здоров'ю варто розуміти середньої тяжкості тілесні ушкодження, заподіяні одній особі, і легкі тілесні ушкодження, що спричинили короточасний розлад здоров'я або незначну стійку втрату працездатності, заподіяні одній особі чи декільком [7, с. 174]. Тим самим визнається невисокий (недостатньо високий) ступінь суспільної небезпеки наслідків у вигляді легких тілесних ушкоджень, що не спричинили короточасний розлад здоров'я або незначну стійку втрату працездатності, і підкреслюється недоцільність віднесення подібної шкоди до кримінально каранних наслідків порушення спеціальних правил поведінки. Аналогічної позиції при кваліфікації діяння за ст. 167 КК України 1960 р. «Халатність» дотримувався Орджонікідзевський районний суд м. Харкова. Визнаючи завідуючу дитячим комбінатом Н. винною в порушенні своїх службових обов'язків і застосовуючи ч. 2 ст. 167 КК 1960 р., суд вказав у мотивувальній частині обвинувального вироку наслідки у вигляді загибелі п'яťох дітей, тяжких тілесних ушкоджень у сімнадцяти дітей, тілесних ушкоджень середньої тяжкості – у чотирнадцяти і легких тілесних ушкоджень, що спричинили короточасний розлад здоров'я – у дев'ятнадцяти. Кваліфікуючи діяння за ознакою настання тяжких наслідків, що погінають менш тяжкі, суд, звичайно ж, врахував заподіяння істотної шкоди здоров'ю і при призначенні покарання взяв до уваги наслідки у вигляді середньої тяжкості і легких тілесних ушкоджень, що спричинили короточасний розлад здоров'я. У такому випадку можна зробити висновок, що під «істотною шкодою здоров'ю» слідчо-судова практика застосування норм КК України 1960 р. розуміла середньої тяжкості тілесні ушкодження, заподіяні одній людині, і легкі тілесні ушкодження, що спричинили короточасний розлад здоров'я або незначну стійку втрату працездатності, заподіяні одній людині або декільком. Практика кваліфікації злочинів у сфері службової діяльності за КК 2001 р. також відносить тілесні ушкодження середньої тяжкості і легкі, що спричинили незначну стійку втрату працездатності чи короточасний розлад здоров'я, до істотної шкоди, залежно від загаль-

ної кількості потерпілих [5, с. 8]. Розкриваючи зміст поняття «істотна шкода» здоров'ю неповнолітнього, П. П. Андрушко вказує, що до таких наслідків відносяться лише легкі тілесні ушкодження, що спричинили короткочасний розлад здоров'я або незначну стійку втрату працездатності [8, с. 319].

З урахуванням викладених положень Закону про кримінальну відповідальність, матеріалів слідчо-судової практики, позицій вчених щодо змісту понять «шкода здоров'ю» та «істотна шкода», погодимося з тим, що до істотної шкоди здоров'ю не слід відносити легкі тілесні ушкодження, що не спричинили короткочасний розлад здоров'я або незначну стійку втрату працездатності, якщо такі настали через необережність винного. Також нами визнається обґрунтованим віднесення до наслідків у вигляді істотної шкоди здоров'ю середньої тяжкості тілесних ушкоджень, спричинених одному або більшій кількості неповнолітніх.

Щодо можливості визнання легких тілесних ушкоджень, що спричинили незначну стійку втрату працездатності або короткочасний розлад здоров'я істотною шкодою здоров'ю неповнолітнього, у нас є деякі сумніви. Насамперед, вбачається певна «нерівноцінність» наслідків у вигляді короткочасного розладу здоров'я стосовно наслідків у вигляді незначної втрати працездатності. Дійсно, захворювання, клінічний перебіг яких не перевищує 21 дня, є досить розповсюдженими, у тому числі серед дітей. Крім цього, після видужання у дитини, в силу особливостей її зростаючого організму виробляється імунітет проти хвороби, а можливі обмеження, що накладаються на заняття спортом, дозвілля, уживання деяких продуктів харчування (дієта), носять тимчасовий характер. Наявність подібних обмежень, на наш погляд, не може істотно відбитися на загальному розвитку дитини і стані її здоров'я в цілому. Подібним чином нами оцінюються короткочасні розлади здоров'я, пов'язані з порушенням цілісності тканин і органів неповнолітнього (можливі забиття, порізи, розриви шкіри, у т.ч. необхідні для усунення хірургічного втручання). Нагадаємо, що розглядуваний злочин відноситься до необережних, а за загальним правилом необережне заподіяння легкого тілесного ушкодження не є кримінально караним. Також вважаємо, що у разі заподіяння легкого тілесного ушкодження, що спричинило короткочасний розлад здоров'я, тяжкість наслідків не зростає залежно від кількості потерпілих. Тим більше не повинно тягнути кримінальну відповідальність заподіяння такої шкоди здоров'ю одного неповнолітнього. Принципово іншими, на наш погляд, є наслідки у вигляді втрати працездатності. Незважаючи на те що тілесні ушкодження є легкими, втрата працездатності носить стійкий характер і не може бути усунена протягом всього життя. Довічність фізичного враження здоров'я, особливо неповнолітнього

потерпілого, доповнюється моральними переживаннями щодо власної неповноцінності і може спричинити внутрішній «злам». У силу наведених аргументів пропонується доповнити перелік наслідків, що є істотною шкодою здоров'ю неповнолітнього, легкими тілесними ушкодженнями, що спричинили незначну стійку втрату працездатності [4].

Однак відзначимо і те, що визнання істотною шкодою, заподіяною здоров'ю неповнолітнього, лише тілесних ушкоджень (середньої тяжкості і легких, що спричинили незначну стійку втрату працездатності), на наш погляд, не в повній мірі відбиває зміст і важливість суспільних відносин, охоронюваних нормою ст. 137 КК.

Виявити специфіку суспільно небезпечних наслідків у вигляді істотної шкоди, заподіяної здоров'ю неповнолітнього, дозволяє врахування тієї обставини, що невиконання або неналежне виконання професійних чи службових обов'язків перешкоджає всебічній (цілісній) реалізації онтогенетичного потенціалу дитини до розвитку. Також наявність істотних недоліків розвитку організму і інтелекту дитини найчастіше є нездоланною перешкодою для реалізації неповнолітнім своїх нахилів і прагнень щодо оволодіння певною професією. У такому разі розгляду і можливому віднесенню до істотної шкоди здоров'ю, поряд з тілесними ушкодженнями середньої тяжкості і легкими тілесними ушкодженнями, що спричинили незначну стійку втрату працездатності, підлягають наслідки у вигляді різного роду аномалій (відхилень) фізичного та психічного розвитку неповнолітнього. Пропозиція щодо віднесення аномалій розвитку неповнолітнього відповідає змісту суспільних відносин, що охороняються нормою ст. 137 КК і охоплюють, поряд зі здоров'ям, фізичний та психічний розвиток неповнолітнього. Крім цього, пропонується точка зору відповідає тенденціям розвитку Кримінального кодексу України, окремі статті якого передбачають шкоду здоров'ю і шкоду розвитку дитини як самостійні (альтернативні) суспільно небезпечні наслідки. Так, ч. 2 ст. 150 КК «Експлуатація дітей» передбачає відповідальність за експлуатацію дітей шляхом використання їхньої праці з метою одержання прибутку, якщо такі дії заподіяли істотну шкоду здоров'ю, фізичному розвитку або освітньому рівню дитини. На наш погляд, виділенню шкоди фізичному і психічному розвитку неповнолітнього як суспільно небезпечних наслідків, поряд з істотною шкодою здоров'ю, не перешкоджає та обставина, що розвиток дитини і його здоров'я співвідносяться між собою як частина і ціле.

Аномалії розвитку неповнолітнього можуть бути розділені на підгрупи, що відображають особливості того або іншого захворювання (фізичного або психічного відхилення) неповнолітнього. Науковці вважають, що порушення розвитку в дітей багатопланові

та широкоаспектні, вони виражаються в інтелектуальній, руховій, мовній або сенсорній неповноцінності; відхилення в розвитку бувають різних форм і різного ступеня вираження [9, с. 13–14]. Однак треба додати, що при цьому вченими визнається факт відсутності єдиних принципів класифікації порушень у розвитку дітей і пропонується декілька підходів до визначення [9, с. 13]. Не намагаючись перерахувати всі існуючі класифікації і визнаючи за кожною з них право на існування, вважаємо за доцільне навести наступну: 1) сенсорні порушення (порушення слуху і зору); 2) інтелектуальні порушення (розумово відсталі і діти із затримкою психічного розвитку); 3) порушення мови; 4) порушення опорно-рухового апарату; 5) комплексні (комбіновані) дефекти розвитку; 6) порушення (або дисгармонія) розвитку [10, с. 14]. При цьому необхідно зауважити, що одна категорія аномальних проявів відрізняється від іншої за певними діагностично і прогностично значущими показниками, але важливою закономірністю психічного розвитку аномальних дітей є труднощі їхньої соціальної адаптації, труднощі у взаєминах і взаємодії із соціальним середовищем. Також варто визнати, що недоліки розвитку одних органів і систем організму неповнолітнього призводять до зниження в цілому рівня розвитку як інтелектуальних, так і фізичних здібностей. Більше того, іноді в дитині буває складний дефект, тобто сполучення двох і більше порушень, які в рівній мірі визначають структуру аномального розвитку, становлять труднощі виховання і навчання дитини. Наприклад, одночасні порушення зору і слуху, зору і мови, слуху і моторики тощо. [9, с. 42].

Особливостями сенсорних порушень розвитку організму є те, що вони позбавляють дитину найважливіших джерел інформації і призводять, в кінцевому підсумку, до затримки психічного і мовного розвитку, особливо якщо дитина втратила слух або зір в ранньому віці. У науковій літературі з цього приводу є відповідні зауваження про те, що ступінь вираження відставання в психічному розвитку залежить від причин, тяжкості і часу виникнення порушення. У числі причин вказується на вроджені дефекти (слабоумство), які не відносяться до наслідків розглядуваного злочину, а також на порушення розвитку, обумовлені шкідливим впливом навколишнього середовища (перебування в холоді, погано освітлених приміщеннях, підвищеному шумі і т.п.) [9, с. 29–30]. Практиці відомі випадки, коли дитина втрачала мову внаслідок нервового стресу, а саме в результаті переживань із приводу сварки батьків. Підтвердженням обґрунтованості віднесення наслідків у вигляді погіршення зору і слуху до наслідків злочину, передбаченого ст. 137 КК, є, насамперед, законодавче закріплення обов'язку працівників установ освіти щодо своєчасного виявлення і корекції фізичних або психічних недоліків (аномалій) розвитку непов-

нолітнього. Так, Законом України «Про загальну середню освіту» [10] до обов'язку вихователів віднесена корекція фізичного та (або) розумового розвитку дітей. Крім нормативного закріплення, важливість виконання цього обов'язку підкреслюється думкою вчених в галузі дитячої і підліткової психіатрії про те, що лікування деяких аномалій може бути успішним і що відомі випадки, коли дитина з порушенням слуху або зору за умови вчасного корегуючого впливу надалі розвивається нормально [9, с. 30].

При визначенні особливостей суспільно небезпечних наслідків порушення обов'язків щодо охорони життя і здоров'я неповнолітніх у вигляді порушень у розвитку мови (дислалії, дизартрії, ринолалії, ринофонії, моторної і сенсорної алалії) необхідно зауважити, що лише в деяких випадках настання таких наслідків кваліфікується за ст. 137 КК. Так, фахівці визнають, що лише іноді неправильна вимова звуків пов'язана з дефектною мовою оточуючих, оскільки дитина говорить погано, наслідуючи дорослих. З іншого боку, важливим є визнання того, що порушення вимови звуків може бути наслідком педагогічної занедбаності, відсутності уваги до розвитку мови дитини [9, с. 31]. В інших же (більшості) випадках недоліки розвитку мови можуть бути обумовлені більш серйозним, органічним порушенням, недоліками розвитку центральної нервової системи, у силу чого вони не можуть визнаватися наслідками розглядуваного злочину. Принципове значення при визначенні суспільної небезпеки наслідків у вигляді порушення в розвитку мови має визнання того, що цей недолік ускладнює спілкування дитини з оточуючими, негативно впливає на її загальний розумовий розвиток [9, с. 28].

Визначаючи важливість нормального розвитку опорно-рухового апарату неповнолітнього, Джасер Х. М. Аль Ананзіх вірно вважає, що фізичний розвиток і повноцінне здоров'я дитини можливі тільки при збереженні правильної постави, і визначає її як стан, коли голова тримається прямо, плечі дещо опущені, відведені назад і перебувають на одному рівні, живіт підтягнутий, коліна випрямлені, груди трохи виступають. Відзначаючи можливі недоліки формування кістяка дитини, вчений вказує, що в молодшому шкільному віці серед дітей часто зустрічаються порушення постави, які можуть призвести до серйозних розладів нормальної діяльності організму, а в занедбаних випадках до втрати працездатності і навіть передчасної інвалідності [11, с. 3]. У спеціальній медичній літературі порушення форми хребта і спини в цілому визначені як сколіоз (бокові викривлення), лордоз (викривлення хребта до переду), кіфоз (викривлення хребта назад), плоска спина і сутулуватість [12, с. 253–255]. Одним з видимих (очевидних) наслідків порушення постави є плоскостопість.

Щодо правомірності визнання порушення постави неповнолітнього наслідками злочину, передбаченого ст. 137 КК, вельми показовою є думка про те, що виховання правильної постави школяра в першу чергу залежить від факторів, вплив яких повинен контролюватися відповідальними особами. Це, насамперед, правильне чергування праці, відпочинку, сну, розумний розпорядок дня, повноцінне харчування, виконання фізичних вправ, загартовування (гімнастика, рухливі ігри, елементи спорту, прогулянки, екскурсії, туризм) [11, с. 5].

Визначаючи особливості шкоди, заподіяної здоров'ю неповнолітнього, зауважимо, що найбільшу складність у вирішенні цього питання становить саме визнання різного роду аномалій розвитку істотною шкодою. Складність обумовлена тим, що не усі аномалії можна розглядати як наслідки порушення професійних чи службових обов'язків щодо охорони життя та здоров'я неповнолітніх. Крім цього, не кожен аномалію варто визнавати істотною шкодою здоров'ю, тобто визнавати суспільно небезпечним наслідком. А. Огородник вказує, що законодавець в оцінному понятті, як правило, не має можливості встановити такого роду (точні – *прим. М. Г. Заславської*) ознаки, оскільки існує ряд суспільних відносин (дій, подій, суб'єктів), формальні ознаки яких не свідчать про їх певну (і постійну) у даних умовах соціальну значимість. Тому при регулюванні подібних відносин законодавець змушений обмежитися вказівкою на їхню соціальну значимість [13, с. 118]. Керуючись подібним підходом до розуміння і наступного застосування оцінних понять, вважаємо, що кримінальна відповідальність за заподіяння істотної шкоди здоров'ю у вигляді різного роду аномалій розвитку повинна наставати за умови можливості порівняння виявленої аномалії з тілесним ушкодженням за ступенем втрати працездатності або строком розладу здоров'я. Також варто визнати істотною шкодою здоров'ю аномалії фізичного та психічного розвитку, які хоча і не можуть бути зіставлені з тілесними ушкодженнями, однак є нездоланною перешкодою для вільного вибору неповнолітнім професії, подальшого виду трудової діяльності. Подібне рішення цілком відповідає сформованому розумінню ознаки у вигляді істотної шкоди, яке склалось у слідчо-судовій практиці і знаходить своє закріплення в нормах чинного законодавства.

Таким чином, під суспільно небезпечними наслідками, відповідальність за настання яких передбачена ч. 1 ст. 137 КК і які виражаються в істотній шкоді здоров'ю неповнолітнього, слід розуміти середньої тяжкості і легкі тілесні ушкодження, що спричинили незначну стійку втрату працездатності. До зазначених наслідків також відносяться різного роду аномалії фізичного та психічного розвитку організму неповнолітнього, які можливо прирівняти до тілесних ушкоджень за ступенем втрати працездатності або

сроком розладу здоров'я, а також які є непереборною перешкодою для вільного вибору неповнолітнім професії, подальшого виду трудової діяльності.

Список літератури: 1. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; За ред. професорів М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. К.–Х., 2001. 2. Ковалев М. Уголовно-правовые проблемы охраны здоровья с точки зрения прав и свобод человека // Советская юстиция. 1989. № 10. 3. Кузнецова Н. Ф. Проблемы криминологической детерминации / Под ред. В. Н. Кудрявцева. М., 1984. 4. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 р. № 6 // Нормативні акти України: Програмний продукт / Всеукраїнська мережа поширення інформ. Версія 8.4.0.0. К., 1994. 5. Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 грудня 2003 р. № 15 // Вісник Верховного Суду України. 2004. № 2 (42). 6. Кримінальне право України: Особлива частина: Підруч. для студентів вищ. навч. закл. освіти / М.І. Бажанов, В. Я. Тація, В. В. Сташис, І. О. Зінченко та ін.; За ред. професорів М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. К.–Х., 2001. 7. Про судову практику у справах, пов'язаних з порушенням вимог законодавства про охорону праці: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 10 жовтня 1982 р. № 6 (зі змінами станом на 03 березня 2000 р.) // Зб. постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах. Х. 8. Уголовный кодекс Украины. Научно-практический комментарий. 3-е изд., исправл. и дополн. / Отв. ред. С. С. Яценко. К., 2003. 9. Коррекционная педагогика: Основы обучения и воспитания детей с отклонениями в развитии: Учеб. пособие: Для студентов сред. пед. учеб. заведений / Пузанов Б. П., Селиверстов В. И., Шаховская С. Н., Костенкова Ю. А.; Под ред. Б. П. Пузанова. 3-е изд., доп. М., 1999. 10. Про загальну середню освіту: Закон України від 13 травня 1999 року № 651-XIV // ВВР України. 1999. № 28. Ст. 230. (59). 11. Джасер Х. М. Аль Аназих. Формирование осанки у детей младшего школьного возраста: Метод. рекомендации. К., 1998. 12. Популярная медицинская энциклопедия. Гл. ред. В. И. Покровский. 5-е изд. М., 1998. 13. Огородник А. Особливості конкретизації оціночних понять в системі складу злочину // Право України. 2001. № 11.

Надійшла до редколегії 06.09.07

О. М. Храмцов

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО КАРАНИХ ПОГРОЗ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Аналіз діючого кримінального законодавства України, яке передбачає кримінальну відповідальність за погрози, дозволяє зробити деякі зауваження. Часто кримінально карані погрози носять незначений характер. І тому, на наш погляд, слід визнавати злочином не тільки погрозу вбивством, а і погрозу нанесенням тяжких тілесних ушкоджень. Це зроблено в більшості країн Європи. Автором пропонується виключити ст. 195 КК України (Погроза знищення майна) з розд. VI Особливої частини КК України «Злочини проти власності». На наш погляд, об'єктом цього злочину є не власність, а саме особа, її психічна недоторканність, а іноді і здоров'я. Тому пропонується ст. 129 КК України викласти в наступній редакції:

«1. Погроза вбивством, нанесенням тяжких тілесних ушкоджень, знищенням чужого майна шляхом підпалу, вибуху або ін-